

"בנינו גשר מעל התהום" (אלוף גרשון הכהן)

ידיעון ט' אדר

מחלוקת; כללי המשחק וגבולותיו

אחד מעימותי התשתית המוכרים, אליהם אנו חוזרים שוב ושוב בבואנו ללבן את נושא המחלוקת, הוא זה שעמד בין בית הלל ובית שמאי. יום ט' באדר, נקבע להלכה כאחד מהימים בהם אירעו צרות לישראל, ובו ראוי להתענות: "בט' בו נחלקו בית שמאי ובית הלל" (שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקפ). המסורת בתלמוד הירושלמי מציינת מחלוקת עמוקה שהגיעה לכדי אלימות קשה:

מתני' אילו מהלכות שאמרו בעלית חנניה בן חזקיה בן גרון כשעלו לבקרו כו'. אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל...תנא רבי יהושע אוניא תלמידי בית שמאי עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי בית הלל תני ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים (. תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א דף ג טור ג/ה"ג)

בבואו להסביר את מוסד המחלוקת בהקשרו היהודי, מזכיר שלמה פישר את הסוציולוג שמואל נח אייזנשטדט ז"ל (במאמרו "תסריט חורבן ידוע מראש"¹). אייזנשטדט מצביע על מאפיינים ייחודיים של התרבות היהודית הדוחפים אותה לעימותים חריפים. בין היתר הוא מציין את השאיפה הדתית לעולם הרמוני ושלם, ואת הרצון להגיע לתיקון עולם דרך הפריזמה של החברה והמדינה (כך למשל: "ציון במשפט תיפדה"). **לקראת התשיעי באדר אנו מבקשים להקדיש ידיעון זה לעיסוק בכללי המשחק המתווים את גבולות המחלוקת. נבחן את הכלים שיש בעולם ההלכה, כמו גם את אלה שיצרה הדמוקרטיה, במטרה לאפשר מחלוקת שאיננה מרסקת את הציבור לגורמיו.**

בימים אלה הלכה לעולמה אחת מנושאות הדגל של המאבק לזכויות אדם בישראל, שולמית אלוני. אלוני שכינה כחברת כנסת וכשרה, זכתה בפרס ישראל על תרומתה למדינה ולחברה, לחמה בממסד הדתי בנושאים שונים, והשתלחה לא אחת בלשונה החריפה במנהיגיו. יחד עם זאת היא בחרה להיקבר בטקס דתי בבית העלמין בכפר שמריהו. בחירה זו איננה מקרית אלא משקפת נאמנה את יחסי הכבוד שרחשה אלוני לערכים ולמורשת היהודיים. בבחירות 1992 זכתה מפלגת מר"צ,

¹ שלמה פישר, תסריט חורבן ידוע מראש, מקור ראשון מוסף שבת, 27/7/2012

בראשותה של אלוני, 12 מנדטים. את ספסלי הקואליציה חלקה מר"צ עם יריבה פוליטית מובהקת, מפלגת ש"ס. על השותפות המעניינת הזו סיפר ח"כ אריה דרעי לאחר פטירתה של אלוני: "בניגוד למה שחושבים, היא דווקא עזרה לנו בעניין החינוכי. שולה ידעה את הרגישות, וכשרת החינוך היא עבדה עם סגנה החרדי בצורה יוצאת דופן... היא הייתה דעתנית, ובעלת עמדות חריפות. אבל לא הייתה תכנית ולא חרשה רעות. הייתה אישה טובה, בת פלוגתא מאוד קשה וידענית מאוד. יחד עם זאת היא גילתה הרבה הגינות והרבה התחשבות בזכויות שלנו". (דבריו של ח"כ דרעי התפרסמו בכיכר השבת, 26/1/2014)

יכולתה של שלומית אלוני לראות את המציאות באופן מורכב, לחיות במחלוקת חריפה ונוקבת תוך כבוד לעומדים מן הצד השני של המתרס עולה גם מדבריו של בנה נמרוד אלוני שעה שספד לאמו: "שרת חינוך הקוראת לאדם להגשים את עצמו בכוחותיו שלו וברוחו החופשית, שרת חינוך בעולם אידיאלי של אחרי מות האלוהים, אחרי מות כל האלים, חברה שבה הערך העליון הוא כבוד האדם, כל אדם, גבר ואישה, דתי וחילוני, רוב ומיעוט, עשיר ועני" (לקוח מתוך אתר היוקפדיה) אנו מבקשים להקדיש ידיעון זה, העוסק במחלוקת והכללים הראויים לניהולה, לזכרה שם שולמית אלוני.

מטרות:

1. להכיר את גבולות המחלוקת הלגיטימיים על פי השקפת חז"ל.
2. להכיר חלק מהמגבלות שמטילה ההלכה על דרכי ההתמודדות בעת מחלוקת.
3. להכיר את הכלים שיצרה המערכת הדמוקרטית לניהול מחלוקת ראויה.
4. ליישם את הכלים הללו על מקרים מן האקטואליה הישראלית והעולמית.

יישוב סכסוכים בהלכה:

בבואנו להתבונן בהיסטוריה היהודית, למן ימי הבל וקין ועד ימי הסזון והאלטלנה, אנו שבים ופוגשים את המחלוקת המתנהלת על במות שונות ונוגעת להיבטים שונים בחיי היחיד והקבוצה. ספרות חז"ל, על המחלוקות וכללי הפסיקה שבה, עשויה לספק תשתית רעיונית ונורמטיבית לאופן הראוי בו יש לנהל מחלוקת:

"אלו ואלו דברי אלוקים חיים" או "לא בשמים היא"?

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנחמין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב

1. בהכרעה כבית הלל משמשים מספר כלים:

- הכרעה על ידי בת קול,
- הכרזה כי שני הצדדים מייצגים את דברי הקב"ה.
- הנמקה מדוע בת הקול הכריעה כבית הלל.

מהי לדעתכם התשתית הרעיונית שיוצר מקור זה בנוגע ללגיטימיות של מחלוקת? בנוגע לאופן בו פותרים חלוקות?

2. מחלוקת נוספת מימי התנאים המהווה אב טיפוס לוויכוח מר העשוי להגיע לאלמות הוא חלוקת רבן גמליאל ורבי אלעזר המופיעה בבא מציעא ע"ב. בסופו של ויכוח בו מגייס רבי אליעזר את החרוב, אמת המים וכותלי בית המדרש להוכיח כי הלכה כדבריו, ולאחר בת הקול האומרת " מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום" קם רבי יהושע ומכריז "לא בשמים היא". כיצד פוגשת הכרזתו של רבי יהושע את דברי שמואל שמצוטטים בנוגע לחלוקת בית שמאי ובית הלל?

אילו כלים לגיטימיים בהכרעת מחלוקת ואילו אינם חלק מ"כללי המשחק" על פי רבי יהושע? בהמשך המעשה מגוללת הגמרא את פרטי נידויו של רבי אליעזר וצער הרב בשל כך. כדאי לעיין במעשה כולו ולחשוב: מהו רף ההתנהלות הראויה שמציבה האגדה כלפי הרוב, בבואו להתמודד עם המיעוט?

אלימות בחסות בית המשפט – "כל דאליים גבר":

לאור החתירה לגלות את רצון האלוקים, העשויה להוביל לנתיבים שונים ואף הפוכים זה מזה, נקבעו כללי פסיקה שונים שמטרתם לשמש תמרוצים להכוונת התנועה. כך למשל אנו מוצאים את "המוציא מחברו עליו הראיה", "אחרי רבים להטות", "ברי ושמא – ברי עדיף" ועוד. בהקשר זה מעניין במיוחד הכלל הקובע כי "כל דאליים גבר". במקרה בו אין לסמכות המשפטית כלים לבירור הראיות והחפץ אודותיו חולקים איננו נתון בידי מי מהצדדים, הרי שבית המשפט מפנה את הזירה וקובע כי הצד שקבע עובדות בשטח יוצא מן הוויכוח וידו על העליונה. כיצד ניתן לנמק את הכוח המשפטי הניתן לבעל הזרוע ואת ההכרה באלימות ככלי לגיטימי במוסדות השלטון?

לשיטת הרא"ש אין זו אלא דרך לבירור האמת:

מי שהדין עמו ימסור נפשו להעמיד שלו בידו ממה שימסור האחר לגזול, ועוד יאמר: מה בצע שאמסור נפשי והיום או למחר יביא ראיה ויוציאנה מידי?
פסקי הרא"ש בבא בתרא פרק ג סימן כ"ב.

אודות הכלל "כל דאליים גבר" נכתב רבות, הן בנוגע להיבטים המשפטיים והיישומיים של הכלל, אך גם בנוגע לתפיסת העולם בנוגע לפתרון סכסוכים הנמצאת בבסיסו. בהקשר זה מעניין לקרוא את דבריו הבאים של רבי מנחם מנדל שניאורסון, רבה האחרון של חסידות חב"ד:

יש להעיר על עניין נוסף... לשון הרמב"ם היא: "בני הנהר משקין על הסדר. רצה אחד מהם לסכור כדי שיחזור לו המים וישקה תחילה ואח"כ יפתח, ואחר רוצה להשקות תחילה - כל המתגבר זכה". וכאן רואים דבר חידוש בדיוק לשון של הרמב"ם, שהרי לשון הגמרא הוא: "כל דאליים גבר", והרמב"ם משנה וכותב: "כל המתגבר זכה". ומזה למדים הוראה... שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקייה דווקא... שבמקום "כל דאליים גבר", משתמש בלשון עדינה יותר, "כל המתגבר זוכה". "אליים" - הוא גם מלשון אלימות, עניין בלתי רצוי, מה שאין כן "המתגבר" - לשון גבורה... שישנו גם בקדושה. וכמו כן הלשון "זוכה" טוב יותר מהלשון "גבר" - מלשון זכות תורת מנחם, התוועדויות האדמו"ר מלובביץ, חלק ב, שנת תשמ"ו, פרשת שמות, עמ' 360.

מה ההבדל בין לשון הרמב"ם ללשון הגמרא, ומה מדייק הרבי מלובביץ' בהקשר זה? כיצד לדעתכם רואה הרבי מלובביץ' את אופן ההכרעה במחלוקת שעה שהוא מבקש להחליף את המילה "אליים" במילה "מתגבר"?

שאלה למחשבה: הכלל "כל דאליים גבר" מוכר ככלי משפטי לגיטימי. לצד זאת, הביטוי "כל דאליים גבר" מבטא את ההפך הגמור מכל מה שבית המשפט מייצג: אנרכיה, כוחנות, חוסר מוסריות וכן הלאה. כיצד ייתכן כי אותו ביטוי משמש בשני מובנים הפוכים? מה ההבדל בין אופן שימוש בבית המשפט למשמעותו כביטוי רווח בלשון העם?

מסכת יבמות מציינת מספר גדול של מחלוקות בין בית שמאי ובית הלל. שני בתים אלה שהגיעו, על פי המסורת בירושלמי, לכדי אלימות קשה. יחד עם זאת, ולאור ריבוי המחלוקות בין הבתים, מוסיפה המשנה ואומרת:

[ד] בית שמאי מתירין הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, חלצו בית שמאי פוסלין מן הכהונה ובית הלל מכשירים, נתיבמו בית שמאי מכשירים ובית הלל פוסלין, אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי כל הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו: משנה מסכת יבמות פרק א משנה ד

המפליא בהתנהלותם של בית שמאי ובית הלל שהם לא נמנעו מלחיות בכפיפה אחת, גם באינטימיות של המשפחה, הנישואין והסעודה, הם חלקו את חיי היומיום בשותפות שלמה. חלקו למרות המחלוקת.

משימה: במדינת ישראל שסעים רבים: השסע הלאומי, השסע העדתי, השסע הדתי. תארו את אחד השסעים בעזרת המונחים שהופיעו במקורות בהם דנו לעיל, ובסו את תיאורכם על ידי מובאות מענייני אקטואליה:

- "אלו ואלו דברי אלוקים חיים הן".
- "לא בשמים היא"

- "כל דאליים גבר".
- "כל המתגבר זכה"
- "לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי".

דמוקרטיה אמיתית פירושה בחירה עצובה, אך מודעת, באחריות הדדית.

(שלום רוזנברג)

המשנה במסכת אבות ג' ב' פותחת בדבריו הבאים של רבי חנינא סגן הכהנים: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו". בדבריו מובלעת ההנחה כי כל קהילה אנושית הינה בעלת פוטנציאל נפיץ, ולולא מערכת מוסדרת של חוקים ואכיפתם, הייתה משתררת אנרכיה. כל ציבור, מעצם היותו כזה, נידון להיות נתון במתחים בין אינטרסים סותרים, וסדרי יום המושכים לכיוונים שונים. זהו האתגר של החיים המשותפים. התרבות הדמוקרטית שואפת ליצור חוקים שיאפשרו ל"משחק" להמשיך להתקיים מבלי לשבור את הכללים.

עקרון התשתית בדמוקרטיה מניח כי מן המיעוט לא נשללת הזכות לשוב ולהעמיד את עצמו כאלטרנטיבה שלטונית. מעיקרון זה נוכל לגזור:

1. הגנה על קיומו של המיעוט: למיעוט זכויות כגון חופש הביטוי, ההתארגנות, השביתה וכן הלאה. זכויות המבטיחות את המשך קיומו גם אם הפסיד בבחירות. (בניגוד לכך, שלטונו של מורסי במצרים נקט בשרשרת של פעולות שמטרתן הייתה לחסל את המיעוט ולא לאפשר לו להתנהל כאופוזיציה או להפוך ביום מן הימים להנהגה המצרית).
2. במסטר הדמוקרטי מנגנונים המאפשרים למיעוט להשפיע גם מעמדו זו, למשל על ידי עריכת משאל עם, או על ידי אופני הצבעה שונים של נציגיו במוסדות השלטון.
3. דמוקרטיה הסכמית לעומת הפעלת עקרון הרוב: קבוצת הרוב שוקלת לעיתים האם להכריע בסוגיות הרות גורל. מחד כוחו של שלטון הרוב הוא בלגיטימיות שיש לו לפעול על פי הכוח הניתן לאג'נדה שלו על ידי הבוחר. מאידך, על מנת לקיים דמוקרטיה יציבה לעיתים יעדיף הרוב לא לחצות קווים אדומים על מנת לאפשר למיעוט להמשיך להרגיש חלק מהקולקטיב. (כך למשל במדינת ישראל ממשלות ימין לעולם לא סיפחו את השטחים שמעבר לקו הירוק, בעוד ממשלות שמאל לעולם לא נסוגו לחלוטין לגבולות '67).

לנוכח עקרונות אלו ניתן להרכיב רשימה של פעולות השוברות את כללי המשחק הדמוקרטי בבואו להתמודד עם מחלוקות. הוצאת היריב מחוץ לחוק, השתקת קולו, מניעת הענקת משאבים למיעוט, הגלייתו, הוצאתו להורג וכן הלאה. זאת ועוד, גם המיעוט מחויב בכללים מסוימים, עליו לקבל על עצמו את סמכות הרוב, לכפוף את עצמו לחוקיו, לפעול לקידום האינטרס המשותף של המדינה וכו'.

משימה:

1. הרכיבו בכיתה רשימת פעולות בהן עשויים לנקוט הרוב או המיעוט. חלקו את הפעולות ל"מותר" ו"אסור". לדוגמה:

מותר	אסור
<ul style="list-style-type: none">• חילופי שלטון - הזכות לבחור ולהיבחר• בירור רצון העם באופן ישיר או עקיף• דיון ציבורי בתקשורת	<ul style="list-style-type: none">• לפגוע במשתתפים בדיון• הוצאת המשתתפים מחוץ לחוק• העלמת אנשים

2. לפניכם שלושה סרטונים המתארים אירועים מן השנים האחרונות. נסו לבדוד מתוך כל אחד מהן את הפעולות הלגיטימיות ואת אלה שהן בבחינת פריצת גבולות בסכסוכים או חילוקי דעות:

<http://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast/Article-b1532ef9afc8341004.htm>

אסד מפציץ שכונת מגורים

<http://www.youtube.com/watch?v=pZ2w2eTWLVU>

הפגנות שבת בירושלים.

<http://www.youtube.com/watch?v=pdduuR1ISJk&list=PLlttfoK87AdUzb0cnEOum5ff9vJa-iCvZ>

הדלפת מידע, אדוארד סנוודן.

"פוטנציאל של מלחמת אזרחים": מקרה מבחן-ההתנתקות:

החלטת הממשלה לפנות את יישובי גוש קטיף איימה לגרור את החברה הישראלית לשסע מטלטל שיוביל אותה לקרע בלתי ניתן לאיחוי. ב 6.9.2005, שבועות ספורים לאחר ההתנתקות, התפרסם בעיתון הארץ ראיון מרתק של ארי שביט עם האלוף גרשון הכהן, מי שכיהן כמפקד אוגדת הפינוי. בדבריו חוזר האלוף הכהן לרגע אותו סימן כנקודת המפנה, פינוי ישיבתו של הרב טל:

רמ"ט פיקוד דרום הגיע עם אנשי הרב להסכמות מסוימות. בלילה שבין שלישי לרביעי גם אני נפגשתי אתם וסוכם על פינוי מתואם. אבל כאשר הגענו לישיבה בצהרי היום מצאנו את תלמידיו של הרב עומדים בשירה אקסטטית, בתפילה וזעקה. נכנסנו אל עומק בית המדרש ואילו הם המשיכו בשירה בדבקות שמגיעה לספירות בלתי מוכרות של התעלות רוחנית.... היה משהו מדהים בשירה הזאת. הייתה תחושה שהיא קורעת את תקרת הבטון של בית המדרש. אם המשיח צריך היה לבוא להציל

את גוש קטיף, זה היה הרגע שבו היה צריך לבוא... זו הייתה תפילה קורעת לב. היא הייתה חזקה יותר מכל תפילת נעילה שבה השתתפתי אי פעם. הייתה בה זעקה נוראה. הייתה בה קריאה לישועה מתוך שבר. והיא יצרה תחושה של רגע נורא. של יום דין.... היה פוטנציאל של אלימות קשה. אבל בשקט בשקט, אינני יודע איך, הצלחנו לדחוף את הרב דרך המון תלמידיו החוצה. הכנסנו אותו לחדרו ודרשנו ממנו להתפנות. זאת הייתה נקודת השבירה. הרב טל נשבר לגמרי. וברגע הזה הוטתה הכף. בתוך שעה הישיבה התפנתה מרצון ובכך הבהירה לכל אנשי גוש קטיף שאין חלופה של מרי אלים. שחייבים להרכין את הראש בפני העוצמה הצבאית ולקבל את סמכותה של מדינת ישראל.

בחיי של אדם ישנם רגעים בהם הוא מרגיש כי הזמן מתקדם בקצב איטי משל עצמו, חורת כל שנייה בנפש. לעיתים הזמן עומד מלכת אף עבור הציבור כולו. נראה כי בפינוי גוש קטיף היו דקות שהחברה הישראלית פסקה מהרחש הקולני הרגיל שלה, הטתה אוזן ממתונה לבאות: לאן תוביל המחלוקת הנוראה? האם המחלוקת אכן תוביל או שהציבור יאחז במוסרותיה ויתווה הוא את הדרך עברה? בסוף הריאיון מוסיף הכהן את הדברים הבאים:

הייתה כאן התרחשות שהיה בה פוטנציאל של מלחמת אזרחים. מי שאומר שהכול היה הצגה לא מבין על מה מדובר. היה כאן עימות עמוק מאוד. עימות שיכול לפוצץ עם ולרסק מדינה. אבל בשיתוף פעולה גלוי וסמוי הצלחנו למנוע אותו. בנינו גשר מעל לתהום.

פינוי גוש קטיף הוא אירוע קצה, החושף את חוסנה או את שבריריותה של חברה בעומדה על פי תהום המחלוקת. מה גורם לה, לקהילה, להתהלך על המצוק ולבחור לא לקפוץ למטה?

אחת ההצעות לגישור על פני מחלוקות מבוססת על עקרון האינטרס העצמי הנאור:

האינטרס העצמי הנאור מניח כי לאדם ישנם אינטרסים כאדם פרטי, אולם מעצם היותו יצור תבוני (נאור) הוא מבין כי ישנו טוב כללי שיתרום בטווח הרחוק לא רק לציבור אלא גם לו עצמו. אם כך, היחיד מוכן לדחות את סיפוק צרכיו המידיים למען תועלת שתצמח לו בעתיד הרחוק, תועלת העולה בקנה אחד עם צרכים של אחרים. עקרון זה יכול לשמש כבסיס לפתרון סכסוכים. כך למשל ניתן לטעון כי למדינת ישראל אינטרס לספק תעסוקה לפועלים פלסטינאים, למרות הסיכון הביטחוני הכרוך בכך, או שלחרידים אינטרס לשלב את בחורי הישיבה במערך הכלכלה של מדינת ישראל, למרות המחיר שעשוי לשלם עולם לימוד התורה בהתדלדלות שורותיו.

עקרון זה לוקח בחשבון הן את צרכי היחיד, והן את צרכי הכלל, ומניח כי אנו מתנהלים באופן תבוני. אין ספק שבאלה טמון כוחו של עקרון זה, אך מהן חולשותיו? ומהי חולשתה של כל שיטה המבקשת לפשר בין הצדדים?

במאמרו "דמוקרטיה ויהדות" מתאר פרופסור שלום רוזנברג שלושה אופנים להתמודדות עם חוסר הסכמה לנוכח איום ממשי בעתיד המידי. למרות שהוא ממליץ על הדרך השלישית, בחירה באחריות הדדית תחת עריקה, מוסיף רוזנברג את הדברים הבאים:

נדמה לי שדמוקרטיה אמיתית פירושה בחירה עצובה, אך מודעת, של האפשרות השלישית. אנסה להמחיש את הדברים המחשה סימטרית. אף אם 'יודעים' אנו שפינוי סיני הוא בעיני אסון היסטורי וסכנה אסטרטגית, ואף אם 'בטוחים' אנו שהיציאה למלחמה בלבנון היא פסולה והרפתקה של בלתי אחראיים, עלינו להישמע לקולה של הסמכות שאנו קבענו. וזאת, למרות שידעים אנו ידיעה מוחלטת, בהוכחה מתמטית או בנבואה, שהחלטות אלו מסוכנות והרות אסון. זו היא משמעותה של האמנה הפוליטית המהווה את הבסיס לחיינו הדמוקרטיים. לפי דעתי גם משמעות הנידוי שחכמים הטילו וקבלו על עצמם, במקרה של מי שמסרב לוותר על עמדתו כשהרוב גבר עליו.

בכך מנפץ רוזנברג את התפיסה האוטופית אודות היכולת ליישב מחלוקת מתוך הרמוניה. אכן אנו מצויים להרכין ראש בפני הסמכות, ואמנם זה האינטרס העצמי הנאור שלנו, אך בל נשלה את עצמינו כי אין בכך מן המייסר, הקורע או התובעני.

לקריאת מאמרו של פרופסור רוזנברג תוכלו להיכנס ללינק הבא:

<http://www.daat.ac.il/daat/ezrachut/demokrat.htm>

נקודה למחשבה: ההתנתקות הייתה אירוע נפיץ, בה התקבלה החלטה של ההנהגה לקבל על עצמה

את סמכות המחוקק על אף הכאב העצום.

מהו האינטרס העצמי הנאור שהדריך את ראשי המאבק נגד הפינוי?

על אילו ערכים ויתרו המתנגדים להתנתקות?

מהם הערכים בשמם הסכימו לפנות את היישובים ללא מרד אלים?

סיכום:

בידיעון זה עסקנו בכללים של פתרון סכסוכים. ראינו כי גם היהדות, רצופת המחלוקות, וגם מנגנוני הדמוקרטיה השכילו לייצר חוקי משחק המאפשרים ליריבים לנוע על אותו הלוח. בחנו כללים אלה לנוכח מקרי מבחן מן האקטואליה הישראלית והעולמית. סיימנו בהעמדת מודל לפתרון: האינטרס העצמי הנאור, ובהערתו של פרופסור שלום רוזנברג אודות הפשרנות והוויתור הכרוכים בחיים משותפים של הקצוות.

באדיבות יסודות- המרכז לליבון ענייני תורה ומדינה

בפייסבוק: עמותת יסודות- המרכז לליבון ענייני תורה ומדינה